

Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğinin Geliştirilmesi

Development of Teacher Attitude Scale Towards Undesirable Intraclass Behaviours of Students

Fuat TANHAN¹ ve Ece ŞENTÜRK²

Öz: Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği'nin geliştirilmesi amacıyla planlanan bu araştırmanın evreni Van İli Belediye sınırları içinde bulunan 60 ilköğretim okulunda görev yapmakta olan 2017 öğretmenlerden oluşmaktadır. Olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemine dayalı olarak evrenden 361 ilköğretim öğretmeni araştırma örneklemini olarak seçilmiştir. Ölçek geliştirme sürecine 36 madde ile başlanmış; verilerin uygunluğu sınıdından sonra gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçek 16 maddeden ibaret iki boyutlu bir yapı göstermiştir. Bu değerlere göre faktörlerden birincisi ölçeğe ilişkin toplam varyansın %31.144'ünü, ikinci faktör %11.07'sini açıklamaktadır. İki faktörün birlikte açıkladıkları toplam varyans ise % 42.22'dir. Ölçeği oluşturan faktörler, maddelerin içerdiği tutum ifadelerine bakılarak isimlendirilmiştir. Buna göre birinci faktör tutumun duygusal (duyuşsal) ögesine yönelik ifadeleri, ikinci faktör ise davranış eğilimlerini içeren ifadeleri içermektedir. Elde edilen modelin uygunluğu RMSEA için 0.084, CFI için 0.93, GFI için 0.89, RMR için 0.081 ve AGFI için ise 0.85 olarak bulunmuştur. Ölçekle ilgili olarak yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda ise, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı birinci faktör için 0.82, ikinci faktör için ise 0.78 olarak hesaplanmıştır. Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği (SİDÖTÖ) ölçeğinin tüm maddeleri için hesaplanan iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) ise 0.85 olarak bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: tutum, öğretmen tutumları, istenmeyen öğrenci davranışları.

Abstract: The population of this study consisted of 2017 elementary school teachers within the Van District. A convenience sample of 361 teachers was drawn from them. There were 36 items at the beginning of the scale; but factor analysis resulted in 16 items with two sub-scales. According to these values, the first factor explains 31.44 % of the total variance and the second factor explains 11.07 % of the total variance. So that, the total variance of these two factor is 42.22 %. While the first factor deals with Emotional Attitude Expressions, the second factor deals with Behavioural Expressions. The fit of the model showed that fit of values according to the appropriateness of the model are 0.084 for RMSEA, 0.93 for CFI, 0.89 for GFI, 0.081 for RMR, and 0.85 for AGFI. According to the result of reliability analysis about the scale, Internal Coefficient of Consistency of Cronbach Alfa was computed 0.82 for the first factor, and 0.87 for the second factor. On the other hand Internal Coefficient of Consistency that computed for each item at Teacher Attitude Scale toward Undesirable Intraclass Behaviors of Students was found as 0.85.

Key Words: attitude, teacher attitude, undesirable behaviors, undesirable intraclass behaviors of students

Modern toplumları geleneksel toplumlardan ayıran en önemli unsurlardan biri, eğitimin okul olarak adlandırılan özel yapılandırılmış kurumlarda planlı ve programlı bir biçimde sunulmasıdır. Sınıflar, formel eğitimin verildiği okul ortamlarının alt birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınıf ortamlarının kendine özgü sosyal ve psikolojik yapısı, özgün dinamiklere sahip

bir ilişkiler sistematüğını açığa çıkarır. Farklı kişilik yapılarına, değişik ilgi ve yeteneklere sahip öğrencilerin bir araya gelmesiyle oluşan sınıflar, birbirinden ayrı davranış örüntülerinin oluşmasına neden olurlar. Bu yönüyle, istenmeyen öğrenci davranışları sınıf ortamlarının ürettiği ve koruduğu ilişkiler ağının etkileri sonucunda meydana gelirler. Böylece sınıftaki

¹ Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, e-posta: ftanhan@yyu.edu.tr

² Van Milli Eğitim Müdürlüğü, Van

ilişkilerin yönetilmesi, amaçlar doğrultusunda yeni iletişim biçimlerinin oluşturulması, sınıf yönetiminin önemli bir boyutunu oluşturur.

İstenmeyen öğrenci davranışları her sınıf ortamında olabilmektedir (Arwood, Marrow, Lane, ve Joliette, 2005). Ancak istenmeyen davranışın sıklığı ve düzeyi açısından her sınıf ortamı farklı özellikler gösterir. Bu farklılığı meydana getiren temel unsur, öğretmenin sınıf yönetimi bilgi ve becerilerine sahip olma düzeyidir. Bundan dolayıdır ki sınıf ortamlarında sürekli olarak görülen istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etme becerileri sınıf yönetiminin önemli bir boyutunu oluşturur (Curwin ve Mendler, 1998). Öğretmenlerin sınıf yönetimi süreçlerinde akademik etkinliklerden çok istenmeyen davranışları yönetmek için zaman ayırmalarına (Rosen, Taylor, O'Leary ve Sonderson, 1990), istenmeyen davranışlarla baş etme becerileri noktasında kendilerini yetersiz hissetmeleri de eklenince öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları karşısında kendilerini öfkeli, çaresiz, vb. duygu durumlarında bulunmaları daha anlaşılır görünür. Bu noktada öğretmenin yaşadığı duygu durumlarını açıklamada tutumların önemli bir rolü vardır.

Sınıf yöneticileri olarak öğretmenlerin sahip oldukları tutumlar, sözü edilen iletişim biçimlerini açığa çıkarma, ilişkileri yönetme noktasında oldukça belirleyici olabilmektedir. Bundan dolayı da sınıf içi istenmeyen davranışlara yönelik öğretmen tutumlarının belirlenmesi, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına doğru müdahale yöntemlerini bulma açısından oldukça önemli görünmektedir. Bu önemine karşın, Türkçe literatürde sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumlarını ölçmeye dönük bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Buradan hareketle *Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği*'nin geliştirilmesine gerek duyulmuştur.

İstendik ve istenmedik sınıf içi öğrenci davranışlarının, zaman içinde baskın olan felsefi anlayışa göre değişmesi, duruma ve kişiye göre farklılaşması bir davranışın istendik olup olmadığını belirlemeyi oldukça zorlaştırmaktadır. Bu durum sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarını tanımlamayı sağlayacak genel kriterleri belirleme noktasında kendini açıkça göstermektedir. Hemen her eğitim ortamında çeşitli önem derecelerinde sorun yaratan pek çok istenmeyen öğrenci davranışına rastlanır. Ancak bu davranışların önemi ve biçimi eğitimi etkileyen değişkenlere göre farklılık gösterir. Çünkü bir davranışın olumlu veya olumsuz algılanma biçimi, sınıf ortamının o andaki özelliğine göre değişebilir (Öztürk, 2003). İstenmeyen davranışın ne olduğu hususundaki farklılık, sınıf düzenine, yürütülen etkinliğin türüne,

çocukların yaşlarına bağlı davranışlarına, daha önceki yaşantılarına ve öğretmen beklentilerine dayanmaktadır (Balay, 2003). Ayrıca davranışın algılanma biçimi davranış kimin yaptığına, davranışın kime yapıldığına, davranışın yapıldığı zamana ve yapıma şekline göre de farklılık gösterebilir (Öztürk, 2003). Hatta bu davranışların bazıları kimi öğretmenlerce istenmeyen olarak tanımlanırken; bazıları için istenen davranışlar olabilir. Bundan dolayı üstünde uzlaşma sağlanmış bir istenmeyen davranış tanımı bulunmamaktadır.

Görüldüğü üzere, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin, herkes tarafından kabul görecektir bir tanıma ulaşmak oldukça güçtür. Buna karşın, bu çalışma kapsamında Burden'in (1995) istenmeyen davranışlara ilişkin yapmış olduğu tanımdan hareketle, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları şöyle tanımlanmıştır: *Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenme süreçlerini engelleyen ve öğretmenin öğretim sürecini olumsuz etkileyen her türlü davranış*. Yapılan bu tanımdan hareketle, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının sonuçları dikkate alındığında hem öğretmen hem de öğrenci üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı söylenebilir.

Tutumlar, bireysel yönelimli olarak açığa çıkar ve davranışlar üzerinde etkili olurlar. Bu yönüyle tutumlar, psikolojinin bir alt alanı olan sosyal psikolojinin çalışma konuları arasında yer alır. Sosyal psikoloji literatüründe üstünde uzlaşma sağlanmış bir tutum tanımı yoktur. Tutuma ilişkin yapılan her tanım farklı kavramlaştırmaya sahip olarak tutumun farklı bir yönünü vurgulamaktadır. Tutumlarla ilişkili olarak yapılan tanımlar ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde, bazı noktaların ön plana çıktığı görülür (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1993; Hogg ve Vaughan, 2005; Kağıtçıbaşı, 1996; Sakallı, 2001, Tavşancıl, 2002; Usal ve Kuşluyan, 1999): *1- Tutum bireye aittir*: Her bireyin aynı tutum nesnesine yönelik tutumu farklılıklar gösterir. Bunun yanında bir kişinin farklı konularla ilgili tutumları da birbirinden farklı olabilmektedir. *2- Tutuma konu olan psikolojik bir objedir*: Psikolojik obje birey için bir anlam taşıyan ve bireyin farkında olduğu şeydir. Tutuma konu olan obje somut varlıklar olabileceği gibi soyut kavramlar da (barış, savaş, dostluk, davranış vb.) olabilir. *3- Tutum bireye mal edilen bir eğilimdir*: Bu eğilim, bireyi bilgisi ve duygusu yönünde davranmaya yöneltmektedir ve davranışa hazır olma halini içerir, davranışın kendisi değildir. Bundan dolayı doğrudan gözlenemez, sadece bireyin gözlenebilen davranışlarından ve sözel ifadelerinden çıkarılabilir. *4- Tutum düşünce, duygu ve davranış eğiliminin bütünleşmesidir*: Her tutumda bu üç öge birlikte bulunur, ancak bazen bu üç öge aynı oranda etkin olmayabilir. *5- Tutumlar öğrenme sonucu oluşurlar*: Bireyin bir nesne, grup ya da kişi

ile etkileşimi sonucunda öğrenilirler. *6- Tutumlar uzun süreli ve durağan eğilimlerdir:* Kolay kolay değişmeyen yapılarıyla tutumlar, aynı veya benzer durumlarda tutarlı bir şekilde tepki vermeyi sağlayan iç faktörlerdir.

Tutumlar, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal üç öğeye sahiptir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1993; Hogg ve Vaughan, 2007; Kağıtçıbaşı, 1996;). Tutumların duyuşsal ögesi bilişsel öğeyle yakından ilişkilidir. Bu yönüyle duyuşsal tutumların ortaya çıkması ve yönü bilişsel ögenin ortaya koyduğu verilere bağlıdır (Ellis, 2001). Davranışsal boyut ise bilişsel ve duyuşsal boyuta bağlı olarak açığa çıkar. Çoğu tutumda davranışsal öğe oluşmasa da duyuşsal öğeler davranışsal eğilimler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu yönüyle tutumlarının oluşmasında bilişsel ve devinimsel gelişimin etkisi olsa da tutum çoğunlukla duyuşsal gelişimin bir ürünü olarak oluşlar (Başaran, 1997). Buna karşın tutumlar, bilişsel ve duyuşsal öğeleri barındıran davranışsal bir eğilim olarak karşımıza çıkarlar. Bundan dolayı tutumlar, dolaylı olarak ölçülebilmektedir. Bu amaçla çeşitli ölçme teknikleri geliştirilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1996). Likert türü ölçekler en çok kullanılan ve geliştirilmesi en kolay olan ölçme tekniğidir (Kağıtçıbaşı, 1996; Özgüven, 1994; Sakallı, 2001).

Ulaşıldığı kadarıyla, literatürde istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmen tutumlarını belirlemeye dönük bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu nedenle istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı öğretmen tutumlarını belirlemeye dönük Likert tarzda bir ölçme aracının geliştirilmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Sınıf içinde istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı öğretmen tutumlarının belirlenmesi; istenmeyen davranışları istedik yönde değiştirme yönünde önemlidir. İstenmeyen davranışlara karşı öğretmenin tutumu, o davranışa karşı nasıl yaklaşılacağı ve nasıl müdahale edileceğinin habercisidir. Bu yönüyle, sınıf içinde oluşan istenmeyen öğrenci davranışları karşısında öfkelenen, gerilen, öğrenciyi cezalandıran öğretmenler, istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı olumlu bir tutuma sahip olmadıklarından yanlış tepkilerde bulunacaklardır. Böylece, sınıf içinde istenmeyen öğrenci davranışlarını istedik yönde değiştirmek mümkün olamadığı gibi, istenmeyen davranışlarının görülme sıklığını da artacaktır. Oysaki öğretmenin asli görevlerinden biri, öğrencilere istedik davranışları kazandırabilmektir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evreni Van ili belediye sınırları içerisinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına

(MEB) bağlı 60 devlet ilköğretim okulunda görev yapan 2017 öğretmenden oluşmaktadır. Bu evrendeki alt grupların örnekleme temsiliğinin sağlanabilmesi amacı ile araştırma evreni, olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme (Balci, 1997) yöntemine dayalı olarak alt, orta ve üst olmak üzere üç sosyo-ekonomik düzeye ayrılmıştır. Okulların alt, orta ve üst sosyo-ekonomik gruplandırılmasında Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan eğitim müfettişlerinin görüşleri dikkate alınmıştır. Her tabakayı (alt evreni) temsil edecek sayıda olmak üzere her tabakaya ait oluşturulan okul listesinden seçkisiz örnekleme yoluyla alt örneklemler seçilmiş, ardından bu alt örneklemler birleştirilerek araştırmanın örneklemini oluşturulmuştur. Buna göre Van il merkezinde bulunan MEB'e bağlı devlet ilköğretim okullarında görev yapmakta olan toplam 372 öğretmen araştırmanın örneklemini olarak düşünülmüş ancak bunların 361'inden (190'ı erkek, 171'i kadın) veri toplanabildiği için örnekleme sayısı 361 olarak ortaya çıkmıştır.

Ölçek Formunun Oluşturulması

Ölçeğin geliştirilmesinde öncelikle taslak form oluşturulmuştur. Taslak ölçek formunun oluşturulabilmesi için öncelikle alan yazında yer alan bilgilerden ulaşılabilenler taranmıştır. Daha sonra konuyla ilgili olarak öğretmen görüşlerine başvurulmuştur. Bu amaçla öncelikle bir soru formu oluşturulmuştur. Soru formu sınıf içinde en sık gözlenen istenmeyen öğrenci davranışlarını ve bunlara yönelik öğretmen tutumlarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Her iki kaynaktan da toplanan verilere dayanılarak 82 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu madde havuzunda yer alan maddeler gözden geçirilmiş tekrarlanan ve uygun olmayan maddeler çıkarılmış, benzer özellikleri ölçen maddeler birleştirilerek tek madde altında toplanmıştır. Madde havuzundan taslak ölçek formunu oluşturmak üzere seçilen 33 madde uzman görüşüne sunulmuştur. Form ile ilgili uzman görüşleri dikkate alınarak gerekli düzeltmeler ve çıkarmalar yapılarak geliştirilmek istenen ölçeğin taslak formu meydana getirilmiştir. Böylelikle, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına dönük öğretmen tutumlarını yansıtan 32 maddeden oluşan ölçek taslak formu deneme uygulamasına hazır hale getirilmiştir.

İşlem ve Veri Analizi

Sınıf İçi İstenmeyen Davranışlara Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği'nin (SİDÖTÖ) yapı geçerliliği için açıklayıcı (exploratory) faktör analizi; edinilen faktör yapısının doğruluğunu test etmek için de doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi yöntem

olarak belirlenmiştir. Açımlayıcı faktör analizinde temel bileşenler analiz yöntemi, doğrulayıcı faktör analizinde ise maksimum olabilirlik yöntemi esas olarak alınmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliği için de iç tutarlılık katsayısını elde etmeyi hedefleyen Cronbach alfa değeri ölçüt olarak değerlendirilmiştir.

Faktör analizi, ölçeklerin geçerlik çalışmaları için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Birbiriyle ilişkili p tane değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler bulmayı amaçlayan çok değişkenli bir istatistik yöntemi olan faktör analizi (Büyüköztürk, 2007; Tavşancıl, 2002), açımlayıcı ve doğrulayıcı olmak üzere iki biçimde ele alınmaktadır. Açımlayıcı faktör analizi, maddeler arasındaki ilişki yapısını inceleyerek, ölçme aracının yapı geçerliğini keşfetmeye çalışır. Doğrulayıcı faktör analizi ise, bazı ölçütler doğrultusunda açımlayıcı yöntemin iddia ettiği modeli sınamayı ve modelin uygunluğunu (model fit) test etmeyi amaçlamaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Açımlayıcı faktör analizi çalışmalarından sonra sonuçların doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle test edilmesi literatürde sıklıkla başvurulan bir yöntem olup (Maruyama, 1998); çalışmanın güçlü kuramsal bir temele sahip olduğunun (Şimşek, 2007) bir kanıtı olarak da değerlendirilir.

Toplanan verilerin faktör analizi için uygunluğu önemli görülmektedir. Örneklem uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile sınanmaktadır (Büyüköztürk, 2007). Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği'nin geliştirilmesi çalışmasında veriler, belirtilen istatistiksel yöntemler ile incelenmiştir.

Bulgular

Veri setine açımlayıcı faktör analizinin uygulanabilirliği Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile analiz edilmiştir. Örneklem uygunluğunun belirleyicisi olan KMO değeri uygun bir seviye ile 0.83 ve benzer biçimde Barlett Küresellik (Sphericity) testine ilişkin değer de manidar bulunmuştur ($\chi^2 = 3289,692$; $p < .01$). KMO değerinin 0.60'dan yüksek olması ve Bartlett Küresellik testinin anlamlı çıkması verilerin analize uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2007). Veri seti faktör analizine tabi tutulduğunda özdeğeri (eigenvalue) 1'in üzerinde olan faktörler dikkate alınmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi

Açımlayıcı faktör analizi, maddeler arasındaki ilişki yapısını inceleyerek, ölçme aracının yapı geçerliliğini keşfetmeye çalışmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu amaçla veri seti temel bileşenler analizine tabi tutulmuştur. Açımlayıcı faktör analizi,

ölçekteki maddelerin faktör yük değerlerine göre optimal boyutlandırma yapmaktadır. Varimax döndürmesi yapılmadan gerçekleştirilen analiz sonucunda incelenen faktör yapıları ve maddelerin sonucunda 5., 14. ve 19. maddeler toplandıkları boyuttaki faktör yük değerleri 0.30'dan düşük olduğundan taslak ölçek formundan çıkartılmışlardır. İlgili maddelerin ölçekten çıkartılmasından sonra Varimax dik döndürme yapılarak gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda 11. ve 13. maddeler, birden fazla faktörde görüldüklerinden ölçekten çıkartılmaları uygun bulunmuştur.

Temel Bileşenler Analizinin yanında maddelerin ayırt ediciliğinin incelenmesi için madde toplam puan korelasyonlarına bakılmıştır. Buna göre bir maddenin ölçekte yer almasına karar verirken bu maddenin diğer maddeler ile 0.30'un üstünde bir korelasyona sahip olması ölçütü esas alınmıştır. Bu nedenle 3., 6., 9., 16., 17., 22., 23., 24., 29., 30. ve 32. maddeler .30'dan düşük korelasyona sahip oldukları için ölçekten çıkartılmışlardır. Yapılan analizler sonucunda ölçekte kalması uygun bulunmayan maddelerin elenmesinden sonra gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda ölçekte kalan maddelerin ayırt edicilikleri (madde toplam korelasyonları) Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi ölçek iki faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin birinci faktörünün özdeğeri 4.98, ikinci faktörünün özdeğeri 1.77'dir. Bu değerlere göre önemli olarak belirlenen faktörlerden birincisi ölçeğe ilişkin toplam varyansın %31.144'ünü, ikinci faktör %11.07'sini açıklamaktadır. İki faktörün birlikte açıkladıkları toplam varyans ise %42.22'dir. Buna göre ölçek iki faktörlüdür. Varimax dik döndürme işlemi sonrasında gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda birinci faktörün 11 maddeden (1, 2, 4, 8, 12, 15, 20, 21, 25, 26, 28) ikinci faktörün beş madden (7, 10, 18, 27, 31) oluştuğu görülmektedir. Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0.441 ile 0.662 arasında, ikinci faktördeki maddelerin ise 0.573 ile 0.770 arasında değişmektedir. Ayrıca ölçekte yer alan maddelerin birbirleriyle olan korelasyonları da 0.325 ile 0.585 değerleri arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçeği oluşturan faktörler, maddelerin içerdiği tutum ifadelerine bakılarak isimlendirilmiştir. Buna göre birinci faktör tutumun duygusal (duyuşsal) ögesine yönelik ifadeleri, ikinci faktör ise davranış eğilimlerini içeren ifadeleri içermektedir. Bu nedenle birinci faktör **Duyuşsal Boyut (DUB)**, ikinci faktör ise **Davranışsal Boyut (DAB)** olarak isimlendirilmiştir.

Ölçekle ilgili olarak yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda ise, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı birinci faktör için 0.82, ikinci faktörde için ise 0.78 olarak hesaplanmıştır. Sınıf İçi İstenmeyen

Tablo 2. *SIİDTÖ Ölçeği'nin Geçerlilik Analizleri Sonuçları*

Alt Faktörler	Maddeler	Madde Yük Değerleri	Madde Toplam Korelasyonları	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Açıklanan Toplam Varyans (%)
Duyuşsal Boyut	4- Öğrenciler ders sırasında izin almadan konuştuğunda sinirlenirim.	,662	,469			
	1-Öğrencilerin ders esnasında ders dışı bir işle ilgilenmesi beni öfkelenendirir.	,654	,440			
	2-Öğrencinin derse ödev yapmadan gelmesine tahammül edemem.	,634	,508			
	21-Sınıftaki ders araç ve gereçlerine zarar verildiğinde öfkelenirim.	,617	,457			
	28-Öğrencinin derste gürültü yapması beni öfkelenendirir.	,606	,585	4.98	31.14	
	26-Öğrencinin ders araç gereçlerini getirmemesine tahammül edemem.	,595	,539			
	15-Derste gürültü yapıldığında gerilirim.	,560	,525			
	20-Öğrencinin arkadaşlarına saygısız davranmalarından rahatsız olurum.	,550	,348			42.22
	8-Öğrencinin derse/okula geç kalması beni sinirlendirir.	,481	,490			
	12-Öğrencilerin sınıf kurallarına uymadığında strese girerim.	,444	,485			
25-Öğrencilerin ders etkinliklerine katılmaması beni üzer.	,411	,325				
Davranışsal Boyut	27-Sınıf kurallarına uyulmadığında ceza veririm.	,770	,532			
	18-Ders esnasında arkadaşımı rahatsız eden (itme, vurma, eşyasını alma vb.) öğrenciyi cezalandırırım.	,736	,500			
	10-Ders araç gereçlerini getirmeyen öğrenciyi cezalandırırım.	,735	,467	1.77	11.07	
	7Ders etkinliklerine katılmayan öğrencileri cezalandırırım.	,727	,349			
	31Sınıfta bulunan ders araç ve gereçlerine zarar verme davranışlarının cezalandırılması gerektiğini düşünürüm.	,573	,487			

Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği (SİDÖTÖ) ölçeğinin tüm maddeleri için hesaplanan iç güvenilirlik katsayısı (Cronbach alfa) ise 0.85 olarak bulunmuştur. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 16 maddeden oluşan geçerli-güvenilir iki faktörlü bir ölçek elde edilmiştir. Böylece açımlayıcı faktör analizi sonucunda Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması görece tamamlanmıştır. Elde edilen faktör yapısı doğrulayıcı faktör analiziyle sınanmıştır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

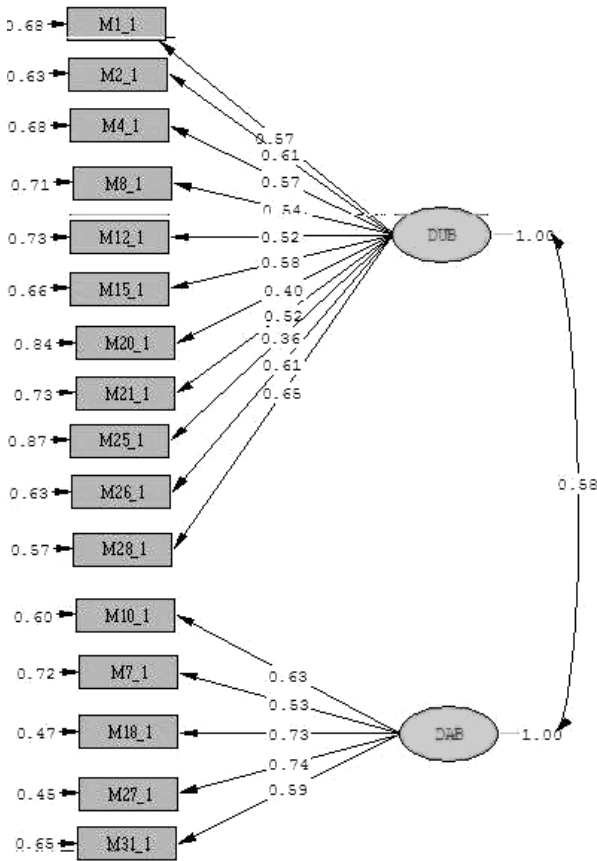
Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), bazı ölçütler doğrultusunda açımlayıcı yöntemin iddia ettiği modeli sınamayı ve modelin uygunluğunu (model fit) test etmeyi amaçlamaktadır. DFA'da modelin geçerliliğini değerlendirmek için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanları Ki-Kare Uyum Testi, İyilik Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI), Ortalama Hataların Karekökü (RMR)

ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü'dür (RMSEA). Alanyazında, DFA ile hesaplanan (χ^2/sd) oranının 5'ten küçük olması, modelin gerçek verilerle iyi uyumun bir göstergesi olarak görülebilmektedir (Sümer, 2000). Model veri uyumu için GFI ve AGFI değerlerinin 0.90'dan yüksek çıkması, RMS ya da standartlaştırılmış RMS ile RMSEA değerlerinin ise 0.05'den küçük küçük olması beklenir. Buna karşılık GFI değerinin 0.85'ten, AGFI değerinin 0.80'den yüksek ve RMS değerinin ise 0.10'dan düşük çıkması modelin gerçek verilerle uyumu için birer ölçüt olarak da kabul edilmektedir (Anderson ve Gerbing, 1984; Moosbrugger ve Müller, 2003; Marsh, Balla ve McDonald, 1988). Ancak verilen uyum indekslerinden hangilerinin modelin uyumu için dikkate alınacağı açık olmamasına karşın (Şimşek, 2007), yapılan çalışmalarda sıklıkla RMSEA, AGFI, CFI, RMR ve GFI indekslerinin sıklıkla kullanıldığını görmektedir (Kayri, 2009).

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen model, doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA) test edilmiştir. Elde edilen modelin uygunluğu (fit

of model); RMSEA, CFI, GFI, AGFI ve RMR uyum ölçütleri ile test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, modelin uygunluğuna ilişkin hesaplanan uyum değerleri RMSEA için 0.084, CFI için 0.93, GFI için 0,89, RMR için 0.081 ve AGFI için ise 0.85 olarak bulunmuştur.

Tüm ölçütler göz önünde bulundurulduğunda, doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen iki faktörlü bir yapının kabul edilebilir bir modele sahip olduğu savunulabilir. Doğrulayıcı faktör analizinde yordanmaya çalışılan örtük değişken (latent variable) iki faktörlü bir yapıda bir bağımlı değişken ve örtük değişkeni açıklamaya çalışan maddeleri de bağımsız değişken olarak kabul edildiğinde, analiz sonucunda elde edilen modele ilişkin diyagram (path diagram) Şekil 1’de gösterilmiştir.

Chi-Square=366.54, df=103, P-Value=0.00000, RMSEA=0.084

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin diyagram

Şekil 1’de her bir maddenin örtük bağımlı değişken üzerindeki etki miktarları ve korelasyon katsayıları görülmektedir. Duyuşsal alt faktörde maddelere ilişkin korelasyon katsayıları .36 ile .65 arasında; davranışsal alt faktörde 0.53 ile 0.74 arasında değişim göstermektedir. Bu durum ölçekte yer alan tüm

maddeler açısından değerlendirildiğinde maddelerin korelasyon katsayılarının 0.36 ile 0.74 arasında değişim gösterdiği gözlenmiştir. Sümer (2000), χ^2 /sd değerinin 5’ten küçük olması halinde, modelin gerçek verilerle iyi bir uyum içerisinde olacağını bildirmektedir. Bu bağlamda elde edilen modelin (χ^2 /sd = 366.54/103=3.55) uygun olduğu görülmektedir. Ancak, χ^2 istatistiğinin modelin uyum iyiliği için yeterli olamayacağı alan yazında değerlendirilmiş (Şimşek, 2007) ve bundan dolayı da farklı RMSEA, CFI, GFI ve AGFI gibi farklı uyum istatistikleri üretilmiştir. Bu nedenle RMSEA, CFI, GIF ve AGFI uyum istatistikleri de dikkate alınmıştır. Araştırmada maddeler arasındaki korelasyon ve 16 maddeyi iki boyutta tanımlayan modelin, χ^2 (Chi-Square) istatistiğinin yanı sıra, RMSEA, CFI, GFI, RMR ve AGFI değerleri dikkate alındığında, kabul edilebilir bir model iyiliğine sahip olduğu söylenebilir.

Geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılarak 16 tutum maddesiyle oluşturulan Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlara Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği’nin (SİDÖTÖ) tutum düzeyleri beşli likert dereceleme ile ölçeklendirilmiştir. Likert tarzındaki ifadeler; “Hiç katılmıyorum”, “Az katılıyorum”, “Orta düzeyde katılıyorum”, “Büyük ölçüde katılıyorum”, “Tamamen katılıyorum” biçimindedir. Ölçekte yer alan tüm maddeler olumsuz madde formundadır. Ölçek taslak formunda yer alan olumlu maddeler analiz sonucunda çalışmayan ve istatistiksel modele uygun olmayan maddeler olarak açığa çıktığından ölçekte olumlu maddeler elenmiştir. Böylece, ölçek formunda “sinirlenirim”, “beni öfkelenendir”, “tahammül edemem” biçiminde biten olumsuz tutumu gösterir maddeler yer almıştır. Ölçekte ters madde bulunmamakla birlikte; ölçekten alınacak puan 16 ile 80 arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puana ilişkin normallik dağılımı Kolmogorov-Smirnov ile test edilmiştir. Kolmogorov-Smirnov testine göre ($Z=0.785$, $p \geq .05$) toplam puan değişkenlerinin normal dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin tümü olumlu madde formundadır.

Ölçek formundan alınan puanların homojen olma durumlarına göre iki aşamalı kümeleme analizine tabi tutulmuş olup, her seviyedeki eşik değerler (cut-off) daha detaylı bir biçimde ortaya konabilmiştir. Böylece ölçekten elde edilecek puanların olumlu ve olumsuz tutum düzeylerine işaret etme oranları belirlenmiştir. Kümeleme analizi sonucunda, ölçekten alınacak toplam puanın 59.653’ü ve üstü olumsuz tutumu, 39.409’u ve altı olumlu tutumu gösterir. Ölçekten alınacak toplam puanın aritmetik ortalaması 59.653 ve 39.409 aralığında yer alan 49.531 puanı ise olumlu ve olumsuz tutum arasındaki eşik bir değere işaret eder.

Sonuç

İstenmeyen öğrenci davranışları, eğitim sürecinde sıklıkla karşılaşılan ve öğrencinin öğrenme süreci ile öğretmenin öğretme çabasını olumsuz etkileyen önemli bir değişkendir. Çağdaş eğitim kuramları, öğrenci davranışlarını istendik yönde değiştirme ve dönüştürmede öğretmene önemli roller atfetmektedir. Öğretmenin kendisine verilen bu önemli işlevi yerine getirmesi, öncelikle eğitim sürecinde karşılaşılan her türlü soruna profesyonel bir yaklaşım sergileyebilme becerisiyle yakından ilişkilidir. Öğretmenlerin sınıf içinde karşılaşılan istenmeyen öğrenci davranışlarına doğru ve profesyonel bir yaklaşım göstermeleri sahip oldukları tutumlarla yakından ilişkidir.

Sınıf içinde istenmeyen öğrenci davranışlarının görülmesi kaçınılmazdır. Öğretmenlerin bu davranışlar karşısında çabuk sinirlenmeleri, kendilerine hâkim olamamaları, rahatsız olmaları, öğrenciyi cezalandırmaları gibi tepkilerde bulunmaları öğrencilere yaklaşımları konusunda yanlış düşmelerine, doğru ve sağlıklı tepkiler üretmemelerine etki edebilir. Bundan dolayı da, istenmeyen davranışlar karşısında bilinçlenmeleri, istenmeyen davranışlara karşı doğru tutuma sahip olmaları eğitsel açıdan zorunludur. Bu nedenle öğretmenlerin sınıf içi istenmeyen öğrenci

davranışlarına karşı sahip oldukları tutumlarının ölçülmesi, öğrenme ve öğretme süreçlerinin doğru yönetilebilmesi açısından oldukça önemlidir.

Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği'ne ilişkin yapı geçerliği ve boyutlandırma işlemleri açımlayıcı faktör analizi ile yapılmıştır. Ölçek duyuşsal ve davranışsal boyutlarda iki alt faktör ortaya koymuştur. Ölçeğe ilişkin yapı geçerliği ile önemli bir ilişkisi olduğu bilinen iç tutarlık güvenilirlik analizleri de yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda yapılan geçerlik analizleri ve ölçeğin iç tutarlık katsayısını hesaplamak için yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda elde edilen model, doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda hesaplanan uyum değerleri, açımlayıcı faktör analizinin ve güvenilirlik analizlerinin ortaya koymuş olduğu modelin doğrulandığını göstermektedir.

Elde edilen bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen alanda kullanıma uygun geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Ancak, tutumların süreç içinde değişebileceği gerçekliğinden hareketle, benzer her ölçekte olduğu gibi, *Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği*'nin süreç içinde yeniden yapı geçerliği ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması uygun olacaktır.

Kaynaklar

- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness-of-fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173.
- Arwood, B.S.; Marrow, L.; Lane, K. ve Joliette, K. (2005). Project iprove: improving teachers' ability to address students social needs. *Education and Treatment of Children*, 4 (28), 30-443.
- Balay, R. (2003). *2000'li yıllarda sınıf yönetimi*. Ankara: Sandal Yayınları
- Balcı, A. (1997). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (1997). *Eğitimin psikolojik temelleri/ eğitim psikolojisi*. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Burden, P.E. (1995). *Classroom management and discipline. methods to facilitate cooperation and instruction*. USA: Longman Publishers.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (7.Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Curwin, R. L.; Mendler, A. A. (1988). *Discipline with dignity*, E, Broyhers. Inc. (Ed.), Association for superfision and cyriculum development, USA.
- Ellis, A. (2001). *How to make yourself happy and remarkably less disturbable*. California: Impact Publishers.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (1993). *Sosyal psikoloji*. (Çev. A. Dönmez), Ankara: İmge Yayıncılık.
- Hogg, M.A. ve Vaughan, G.M. (2005). *Social psychology* (4th Edition). USA: Pearson Education Limited.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Kayri, M. (2009). İnternet bağımlılık ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik-güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42 (1), 57-175.
- Marsh, H. W., Balla, J. R. ve McDonald, R. P. (1988). Goodness of fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391-410.
- Maruyama, G.M.(1998). *Basic of structural equation modeling*. California: Sage.
- Özgülven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi, Yeni Doğu Matbaası.

- Öztürk, B. (2003). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi. E. Karip (Ed.), *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Rosen, L.A.; Taylor, S.A.; O'Leary, S.G. ve Sonderson, W. (1990); A survey of classroom management practices, *Journal of School Psychology*, 3, (28), 257-269.
- Sakallı, N. (2001). *Sosyal etkiler: kim kimi nasıl etkiler?*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Şimşek, Ö.F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine Giriş*. Ankara: Ekinoks.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6) 49-74.
- Tabachnick, G.B., ve Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics (fourth edition)*. USA: Allyn and Bacon Press.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS İle veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın.